

Voortgangstoetsing bij Engels, Frans en Duits in de tweede fase

In september 1998 zijn de eerste scholen begonnen met de vernieuwde tweede fase. Om docenten te ondersteunen bij de vernieuwingen, ontwikkelt het Cito voortgangstoetsen voor Engels, Frans en Duits. Docenten en leerlingen kunnen met behulp van deze toetsen snel en efficiënt informatie krijgen over het niveau en de eisen van de leerlingen. In september komen voor Engels de eerste toetsen uit voor lees- en schrijfvaardigheid. In 1999 volgen Frans en Duits. Voor deze twee vakken zal ook een eindtoets ontwikkeld worden voor leerlingen die alleen leesvaardigheid volgen in het gemeenschappelijke gedeelte van de vernieuwde tweede fase.

In de huidige situatie geven docenten proefwerken, repetities of schriftelijke overhoringen, die ze zelf of in samenwerking met een collega opgesteld hebben. De inhoud is meestal gebaseerd op hun eigen lessen en de leergang die op school gebruikt wordt. Deze proefwerken geven aan in welke mate leerlingen een beperkte hoeveelheid leerstof beheersen. Ze hebben een tweeledige functie, een beoordelende en een motiverende: docenten stellen vast of de leerlingen de stof beheersen en leerlingen leren de stof beter als zij weten dat hun prestaties beoordeeld worden. Zij krijgen een cijfer voor hun prestatie en op basis van een aantal van dit soort beoordelingen wordt een rapportcijfer gegeven.

Je kunt dit een vorm van schoolspecifieke voortgangstoetsing noemen – schoolspecifiek, omdat er geen *extern* referentiekader is. Het is namelijk niet mogelijk de prestaties van leerlingen op proefwerken of repetities af te zetten tegen een *extern* criterium, zoals de prestaties van leerlingen van andere scholen. Met behulp van het toetsresultaat kunnen de leerlingen uit één of twee klassen onderling vergeleken worden. Het referentiekader is *intern* en daardoor beperkt.

De situatie in de tweede fase

In de tweede fase zullen docenten minder lesgeven en meer begeleiden. Leerlingen zullen zelfstandiger werken en meer verantwoordelijk zijn voor hun eigen studie. Ook kunnen er verschillen ontstaan tussen de leerwegen die individuele leerlingen volgen. Er zijn nog meer verschillen met de huidige situatie. Het examendossier, dat in de plaats komt van het

huidige schoolonderzoek, kan gedurende de gehele tweede fase 'gevuld' worden. Leerlingen kunnen dus al in het vierde leerjaar onderdelen afsluiten voor het schoolexamen. Echter, niet alle beoordelingen zullen een plaats krijgen in het examendossier. Veel scholen zullen doorgaan hun leerlingen een rapport te geven aan het einde van een schooljaar. Dit zal gebaseerd zijn op verschillende soorten beoordelingen, niet alleen eindbeoordelingen. Bovendien kunnen leerlingen toetsen maken met een diagnostische functie, dat wil zeggen dat deze toetsen informatie geven over het niveau, de voortgang en de lacunes in de kennis van leerlingen. Deze toetsen zijn bedoeld als hulpmiddel bij het begeleiden van leerlingen en dienen niet voor de beoordeling van hun prestaties. Er is sprake van een dilemma: naarmate scholen meer volgens het studiehuisconcept werken, wordt het moeilijker om een helder en objectief beeld te krijgen van de studievorderingen van leerlingen. Toch is deze informatie hard nodig: de prestaties van leerlingen zullen immers het uitgangspunt moeten vormen voor de begeleiding.

Bovendien valt te verwachten dat de behoefte aan relevante informatie over studievorderingen ook bij leerlingen en hun ouders alleen maar zal toenemen naarmate leerlingen meer zelfstandig werken en meer verantwoordelijk zijn voor hun eigen studieprestaties.

Het huidige systeem van toetsing zal in het studiehuis ontoereikend zijn om de drie genoemde soorten informatie te verschaffen: beoordelingen voor het schoolexamen, beoordelingen voor het rapport en informatie over de voortgang van de leerlingen.

Waarom voortgangscntrole?

De oplossing van dit geschetste dilemma kan gevonden worden door gezamenlijk met andere docenten en andere scholen toetsen te maken en gebruik te maken van externe toetsen. Zo kan een *extern* referentiekader het klassieke *interne* referentiekader vervangen of aanvullen. Externe voortgangstoetsen kunnen ook andere relevante informatie leveren, bijvoorbeeld: hoever is een leerling nog verwijderd van het examenniveau?

Externe voortgangstoetsen hoeven niet meer precies

aan te sluiten bij datgene wat een individuele docent behandeld heeft, maar verschaffen wel belangrijke informatie over de prestaties van leerlingen op algemene en vakspecifieke vaardigheden en grotere leerstofgebieden. Docenten en leerlingen zouden aan de hand van dergelijke toetsen moeten kunnen bepalen hoever leerlingen gevorderd zijn op weg naar het ver-eiste eindniveau dat beschreven is in de examenprogramma's.

Wat zijn voortgangstoetsen?

Voortgangstoetsen zijn series toetsen die objectieve informatie geven over het *niveau* van de leerlingen en over hun *vorderingen*. Er zijn twee soorten voortgangstoetsen: niveautoetsen en onderwerptoetsen. Bij sommige vakken, zoals natuurkunde, economie of aardrijkskunde, is sprake van een onderwerpen-structuur. Achtereenvolgens worden een aantal onderwerpen behandeld en de voortgang van de leerlingen kan dan afgemeten worden aan het aantal onderwerpen dat zij succesvol afgerond hebben. Bij moderne vreemde talen, daarentegen, is de leerstof voor het grootste gedeelte concentrisch opgebouwd. Dit geldt in het bijzonder voor de vaardigheden: lees-, schrijf-, luister- en spreek- of gespreksvaardigheid. Bijvoorbeeld: al in de brugklas kunnen de leerlingen teksten lezen. Hun leesvaardigheid neemt ieder jaar toe. De teksten die ze kunnen

lezen worden steeds moeilijker. Ook in de tweede fase neemt de leesvaardigheid van de leerlingen nog aanzienlijk toe. De voortgang van leerlingen bestaat dus uit een steeds betere beheersing van leesvaardigheid. Met voortgangstoetsen kan het niveau van de leesvaardigheid worden vastgesteld en de voortgang ten opzichte van de vorige keer dat een toets gemaakt werd.

Aan de hand van de resultaten kunnen docenten hun begeleiding beter afstemmen op de leerlingen. Aan leerlingen die slecht presteren kan extra oefenmateriaal gegeven worden. Leerlingen die zeer goed presteren, kunnen besluiten meer tijd te besteden aan andere vakken of vakonderdelen. Daarnaast kunnen de resultaten gebruikt worden voor rapportage aan ouders.

Uitgangspunten bij de ontwikkeling van de voortgangstoetsen die het Cito ontwikkelt voor Engels, Nederlands, Frans, Duits, economie en wiskunde, zijn:

- De toetsen moeten aansluiten bij de behoeften van docenten en leerlingen; ze moeten docenten werk uit handen nemen en zinvolle informatie opleveren.
- De toetsen moeten een meerwaarde hebben, vergeleken met de toetsen die docenten zelf maken.

Cito-voortgangstoetsen zijn ontwikkeld door een team van deskundigen, waaronder docenten. Aan het samenstellen van de toetsen zijn enquêtes onder docenten en grootschalige proefafnames voorafgegaan. De resultaten van een grote representatieve groep leerlingen vormen de basis voor de informatie die de toets oplevert. Leerlingen van scholen, verspreid over het hele land, maken in aan aantal vastgestelde periodes (drie per leerjaar) delen van een opgavenverzameling van bijvoorbeeld leesvaardigheid Engels. Deze opgaven zijn in een eerder stadium ter beoordeling voorgelegd aan docenten Engels. De resultaten van deze leerlingen worden statistisch geanalyseerd. Op basis van deze analyses vindt een selectie plaats van items die dezelfde vaardigheid (in dit geval leesvaardigheid) meten en die het beste passen bij het gemiddelde niveau van de havo- of vwo-leerlingen op dat moment. Zo kan voor ieder moment de beste voortgangstoets worden samengesteld. Dat betekent dat de toets voor havo-leerlingen verschilt van de toets voor vwo-leerlingen en dat de toets voor het begin van de vierde klas anders is dan de toets die op een later tijdstip moet worden afgenomen.

Voorbeeldopgave leesvaardigheid Engels

Kies telkens het beste antwoord bij de gestelde vraag over de passage.

The Government's fight against social security fraud will be intensified today when the public is asked to "shop" friends and neighbours who they believe might be falsely claiming benefits. Advertisements across the country will appeal for help to catch those who abuse benefits with the slogan: "Know of a benefit rip-off? Give us a telephone tip-off."

What is the public encouraged to do?

- A To bring the problem of the poor into the open.
- B To help those who have been out of work for a long time.
- C To inform the authorities about people who are dishonest.

"If I thought making more gun-control laws would help diminish the tragic incidence of robberies, muggings, rapes and murders in the United States, I would be the first to vote for them. I am convinced, however, that doing so tackles the problem from the wrong end."

What is the speaker's view on more gun-control laws?

- A They are not the correct approach.
- B They would certainly have a positive effect.
- C They would only lead to more illegal selling.

Voorbeeldopgave schrijfvaardigheid Engels

1 Je correspondentie vriendin nodigt je uit om bij haar te komen logeren. Schrijf dat je haar uitnodiging helaas niet kunt aannemen.
 your invitation.

2 Je correspondentie vriend nodigt je uit om bij hem te komen logeren. Je kunt niet. Schrijf dat het heel aardig van hem was je uit te nodigen.
 to invite me.

Verschillen tussen Frans, Duits en Engels

Engels is zowel op de havo als op het vwo een verplicht vak voor alle leerlingen. Engels kent een centraal schriftelijk en een schoolexamen. De verdeling van de vaardigheden over het schoolexamen en het centrale examen is dezelfde als in de huidige situatie: leesvaardigheid wordt getoetst in het centraal examen, de andere vaardigheden in het schoolexamen. Leesvaardigheid bepaalt de helft van het eindcijfer.

De positie van Frans en Duits is anders en bovendien verschillend op havo en vwo. Op het vwo is leesvaardigheid Frans en Duits een verplicht deelvak voor alle leerlingen. Het maakt deel uit van het gemeenschappelijke gedeelte. De leerlingen die alleen het verplichte onderdeel leesvaardigheid volgen, sluiten dit onderdeel af met een schoolexamen in de zesde klas. Alleen leerlingen die het hele vak volgen, doen het centrale examen leesvaardigheid. Alle andere vaardigheden sluiten zij af met een schoolexamen. Op de havo zijn luister- en spreekvaardigheid voor twee moderne vreemde talen (meestal Frans en Duits) verplicht voor alle leerlingen. Deze onderdelen zijn opgenomen in het gemeenschappelijk gedeelte en worden afgesloten met een schoolexamen. Ook leerlingen die het hele vak volgen, sluiten (net als nu en net als op het vwo) luister-, spreek- en schrijfvaardigheid af met een schoolexamen. Alleen leesvaardigheid wordt getoetst in het centrale examen.

Voortgangstoetsen Engels

Voor Engels zijn er voortgangstoetsen voor leesvaardigheid en voor schrijfvaardigheid. Met deze voortgangstoetsen kan men bepalen hoe de leerlingen presteren vergeleken met andere leerlingen in Nederland van hetzelfde leerjaar. Daarnaast bieden de toetsen de mogelijkheid om vast te stellen of een leerling vooruitgaat, op hetzelfde niveau blijft of achteruit gaat. Vanaf de derde voortgangstoets krijgt men ook informatie die laat zien hoever de leerling nog van het eindniveau verwijderd is. Voor zowel lees- als schrijfvaardigheid Engels zullen er twee à drie toetsen per leerjaar worden uitgegeven. De eerste toetsmodules worden bij het begin van de tweede fase, in september 1998, uitgebracht.

De eerste toetsen leesvaardigheid bevatten uitsluitend meerkeuzevragen. Er zijn twee soorten opgaven:

- Meerkeuzevragen bij korte teksten. Deze opgaven hebben voornamelijk betrekking op de eindtermen 2 en 3 van het examenprogramma:
 - 2 De kandidaat kan de hoofdgedachte van een tekst dan wel delen van een tekst aangeven.
 - 3 De kandidaat kan de betekenis van belangrijke elementen van een tekst aangeven.
- Opgaven die toetsen hoe goed leerlingen in staat zijn om met behulp van de context van een alinea de betekenis van een woord of woordgroep te bepalen.

De voortgangstoetsen schrijfvaardigheid Engels bestaan uit korte open opgaven gericht op deelvaardigheden van schrijfvaardigheid. Van de leerlingen wordt als antwoord meestal maar een zin of een deel van een zin gevraagd. Hierdoor is de correctietijd van de voortgangstoetsen beperkt. De toetsen schrijfvaardigheid bestaan uit verschillende soorten opgaven:

- Opgaven waarbij zinnen moeten worden afgemaakt met behulp van een in het Nederlands gestelde stimulus.
- Opgaven waarbij de leerlingen zinnen of zinsdelen moeten herformuleren.
- Opgaven waarbij zinnen geformuleerd moeten worden die met een verbindingswoord aansluiten op en gegeven, voor afgaande zin.

Voortgangstoetsen Frans en Duits

Het Cito is dit jaar ook begonnen met de ontwikkeling van voortgangstoetsen leesvaardigheid voor Frans en Duits. Toen duidelijk werd dat de vwo-leerlingen die alleen leesvaardigheid in het algemene gedeelte volgen, niet zou-

Voorbeeldopgave leesvaardigheid Frans

Justice

Skieurs-chauffards : au tribunal !

René Ternoy est substitut du Procureur d'Albertville, en Savoie. Il veut prendre des mesures contre les skieurs-chauffards des neiges. Six morts et deux blessés graves sur les pistes françaises depuis le début des vacances d'hiver, c'est à ses yeux beaucoup trop. Aussi vient-il de menacer de poursuivre en justice les contrevenants¹⁾, et même de les mettre en prison. Car

il est choqué par l'indiscipline des skieurs et par les lacunes des lois prévues pour les punir. Pour le magistrat, ces morts sont « inadmissibles », surtout lorsqu'il s'agit de jeunes enfants, comme ce garçon qui skiait sur une piste verte (facile) - il portait un casque - lorsqu'un skieur de 18 ans l'a percuté à grande vitesse. René Ternoy regrette que la loi ne

permette pas de poursuites pour délit de mise en danger de mort sur les pistes, la loi ne connaît que la notion de « mise en danger ». Il réclame donc une modification de la loi qui pourrait prendre en compte les comportements imprudents.

ERIC MERLEN

noot 1 le contrevenant = de wetsovertreder

eindterm 3

1. Un skieur-chauffard, qu'est-ce que c'est ?
 - A C'est un skieur débutant qui tombe souvent.
 - B C'est un skieur imprudent qui est dangereux pour les autres skieurs.
 - C C'est un skieur qui est grièvement blessé dans un accident.
 - D C'est un skieur qui est condamné par le tribunal pour avoir causé un accident.

eindterm 3

2. Comment René Ternoy voudrait-il diminuer le nombre de blessés sur les pistes de ski ?
 - A En diminuant le nombre de skieurs sur les pistes.
 - B En donnant des cours aux skieurs sur les règles de conduite sur la piste.
 - C En punissant sévèrement les skieurs qui causent des accidents.
 - D En rendant le port du casque obligatoire pour tous les skieurs.

Voorbeeldopgave leesvaardigheid Duits

Het voorbeeld Duits betreft een vraag die de beheersing van eindterm 1 uit het nieuwe examenprogramma toetst: 'aangeven of een tekst, gegeven een bepaalde informatiebehoefte, relevante informatie bevat, en zo ja, welke'.

- 1 Een Duitse vriend is bezig met zijn rijbewijs. Hij zoekt examenvragen om mee te oefenen. Kun je hem met de hier genoemde CD-ROMs helpen? Zo niet, antwoord 'nee'. Zo ja, citeer een zin waaruit dat blijkt.
(Schrijf alleen de eerste en de laatste twee woorden op.)

Die Uni für zu Hause

Benutzen Sie Ihren Computer als Fernuniversität: Neue CD-ROMs bringen kompakte Lernprogramme fürs Selbststudium zu Hause

Die Software für den Erfolg: Sprachstudium, Schreibmaschinenstunden und selbst interaktive Sporttrainer bringen geballtes Wissen auf den PC-Schirm. Alles, was Sie brauchen, ist ein PC mit CD-ROM-Laufwerk, mindestens vier Megabyte Arbeitsspeicher, Grafik- und Soundkarte.

SCHREIBMASCHINENKURSE: „Zehn Finger für Windows“ statt Zweifingersuche. Nicht mehr als 20 Minuten täglich mit insgesamt 2500 Übungen, die auch gezielt bei Problemen mit bestimmten Tasten eingesetzt werden können. Ein „Analyse-Report“ kontrolliert die eigenen Fortschritte. Für Profis, die ihre Geschwindigkeit steigern wollen, empfiehlt sich die CD-ROM „Tipptrainer“ (TeWi-Verlag, ab 34,95 Mark).

TENNIS: Für die Lern-CD „Tennis interaktiv“ gibt der deutsche Profi Hendrik Dreekmann spezielle Tips. Mit Animation und Videos werden optimale Übungen zu Griffhaltung, Beinarbeit und Schlagtechniken trainiert. Zusätzlich gibt es interessante Einblicke in die taktischen Aspekte des Spiels. Ein Infoteil mit Ausrüstungstips, Tennislexikon und Adreßdatenbank ergänzen das Programm (Deliuss Klassik Verlag, 99 Mark).

BUCHHALTUNG: Verschiedene Lern-CDs gibt es zu diesem Thema. Das Programm „Buchführung interaktiv I-III“ eignet sich nicht nur als Fortbildungsprogramm und Abschlussvorbereitung vor der Handelskammer. Der zweite Teil, „Praxiswissen Buchführung“, ist auch für Freiberufler ideal, die sich das umfangreiche Grundwissen beibringen wollen (Rossipaul, je 59,80 Mark).

FAHRSCHULE: Der Silberling „Führerscheinprüfung und -training“ bereitet auf die theoretische Prüfung vor. Dabei kann man unter drei verschiedenen Übungsarten auswählen, z.B. gezieltes Lernen.

Insgesamt enthält die CD alle Originalaufgaben und Lösungen aus dem amtlichen Fragenkatalog. Ergänzt wird die Lern-CD mit Tips für die praktische Prüfung. Ab Frühjahr/Sommer kommt die aktualisierte Fassung für den Euro-Führerschein heraus (Rossipaul, 39,95 Mark)

FREMDSPRACHEN: Aus dem schier unendlich anmutenden Angebot sticht die mehrfach ausgezeichnete Reihe „Interaktive Sprachtrainer“ hervor. Der Englischkurs führt als eine Rundreise durch die Vereinigten Staaten. Innerhalb einer Fotostory mit zwölf Stationen werden mit je drei bis acht Dialogsequenzen Wortschatz und Grammatik trainiert. Ein Videotrainer führt durch das Programm, das sich als interaktives Sprachstudio präsentiert: Es wird auf die Stimme des Lernenden und seinen Wissensstand individuell eingerichtet. Für Englisch, Französisch, Spanisch und Italienisch (Digital Publishing, 98 Mark).

den deelnemen aan het centraal schriftelijk, is besloten eerst toetsen voor deze groep te ontwikkelen. Vanaf 1999 zal een aantal voortgangstoetsen leesvaardigheid worden uitgegeven. Bovendien komt er een eindtoets leesvaardigheid voor het schoolexamen. Deze toets zal gereed zijn als de eerste groep leerlingen, die dit jaar begint met de tweede fase, dit onderdeel afrondt, dat wil zeggen in 2001. Daarnaast kan men voortgangstoetsen leesvaardigheid verwachten voor havo-leerlingen en voor vwo-leerlingen die het hele vak Frans of Duits volgen. Op dit moment worden de eerste series opgaven voorgelegd aan leerlingen en docenten om informatie te krijgen over het type opgaven en de moeilijkheidsgraad. Aan het begin van het schooljaar 1998/1999 worden de eerste proefafnames gehouden. Met behulp van de eindtoets wordt beoordeeld in hoeverre de leerlingen de vijf 'eindtermen' uit het vernieuwde examenprogramma beheersen.

De toekomst

Er blijft nog een aantal vragen over die in de komende tijd beantwoord moeten worden.

Vragen ten aanzien van de eindtoets Frans en Duits zijn:

- Wanneer willen scholen de eindtoets Frans en Duits afnemen?
- Moet de eindtoets qua vorm en inhoud lijken op het tekstbegripexamen in het centraal schriftelijk

of kan het een enigszins ander karakter krijgen?

Vragen ten aanzien van de voortgangstoetsen Engels, Frans en Duits zijn:

- Mogen de leerlingen, bij het maken van de voortgangstoetsen, een woordenboek raadplegen?
- Gaat de voorkeur uit naar korte teksten of naar lange teksten?
- Gaat de voorkeur uit naar gesloten vragen, open vragen of naar een combinatie van beide?

Een aantal docenten heeft deze vragen overigens al beantwoord. In het najaar zullen we een uitgebreide raadpleging van docenten organiseren om meer duidelijkheid te krijgen over deze punten.

Het ligt in de bedoeling voor de gehele tweede fase voortgangstoetsen te ontwikkelen. Voor Engels zijn we al een eind gevorderd met lees- en schrijfvaardigheid. Voor Frans en Duits is

een eerste begin gemaakt met leesvaardigheid.

Wanneer de introductie succesvol verloopt, zullen ook voortgangstoetsen ontwikkeld worden voor andere vaardigheden, afhankelijk van de behoeften van docenten.

Karin Bügel

Studeerde Frans en Algemene Literatuur Wetenschap en werkte als lerares Frans in het voortgezet onderwijs. Sinds 1983 verbonden aan het Cito, waar zij de

constructie van tekstbegripexamens Frans begeleidde. Op dit moment projectleider van Voortgangstoetsing Tweede Fase VO. In 1993 promoveerde zij op een proefschrift over sekseverschillen bij tekstbegrip moderne vreemde talen.
Adres: Cito, Postbus 1034, 6801 MG Arnhem.